

УДК 070+791.237.6(477.64–25)

Візуальна репрезентація міста Запоріжжя у кіновиробництві

Тетяна РОГОВА

канд. н. із соц. ком., ст. викл.

Микита ГАПОНОВ

магістр

Запорізький національний
університетвул. Жуковського 66а,
69600, Запоріжжя, Україна

Tata_Zahars@ukr.net

ORCID ID 0000–0002–3615–2861

© Рогова Т., Гапонов М., 2021

У статті здійснено спробу історичного аналізу кінематографічних робіт, які знімалися на локаціях індустріального міста Запоріжжя та презентації думок істориків і кінокритиків, які аналізували обрані фільми. Візуальна репрезентація міста може проявлятися в постановочних та документальних сценах різножанрового матеріалу та мати різні форматні прояви залежно від сюжету та поставлених завдань перед режисерською групою. У часи гібридної війни із Росією грамотна інформаційна політика має включати представлення урбаністичних образів різних регіонів, у тому числі, для формування проукраїнської позиції серед численної аудиторії та підвищення інвестиційної привабливості регіону.

У процесі дослідження встановлено, що образ міста, репрезентований в екранних роботах, часто залежить від історичної епохи та актуального стану розвитку міста. Було з'ясовано, які саме об'єкти найчастіше демонструвалися в документальних, рідше в постановочних фільмах; описані нетипові та конфліктні ситуації під час зйомок та виходу екранних робіт у прокат. Завдяки історичному методу вдалося прослідкувати та описати конкретні фільми, вказати роки їх виходу, режисерську групу, описати візуальні засоби, що використовувались. Застосовуючи метод синтезу, описали типові історичні події, які можна презентувати в будь-який час завдяки постановочній ретроспективній зйомці, а за допомогою методу прогнозування окреслили, якими в подальшому можуть бути ключові візуальні об'єкти, що демонструватимуться у фільмах, відзнятих в індустріальному місті недалеко від зони ООС із багатоміською історією. Розвідка охоплює питання, що цікаві дослідникам сучасної журналістики та соціальних комунікацій, іміджології, мистецтва, кінематографії, архітектурного та історичного коду міста.

Ключові слова: візуальне мистецтво, кінематографія, журналістика, код міста, екранні засоби.

VISUAL REPRESENTATION OF ZAPORIZHZHIA CITY IN CINEMA PRODUCTION

Tetiana Rohova

PhD, Senior Lecturer of the Department
of Journalism

Mykyta Haponov

Master of Science of the Department of Journalism
Zaporizhzhia National University
66, Zhukovskoho St., Zaporizhzhia, 69600, Ukraine
Tata_zahars@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-3615-2861

The article attempts a historical analysis of cinematographic works shot at the locations of the industrial city of Zaporizhzhia and presents the historians' and film critics' opinions who had analyzed selected films. The visual representation of the city can be manifested in staged and documentary scenes of multi-genre material and have different format manifestations depending on the plot and the tasks set before the director's group. In the days of hybrid war with Russia, a competent information policy must include the presentation of different regions' urban images, including, to form a pro-Ukrainian position among a numerous audience and increase the investment attractiveness of the region.

In the research process, it was found that the image of the city, represented in the screen artworks, often depends on the historical epoch and the current state of the city development. It was found out which objects were more frequently shown in documentaries, less often in staged films, described atypical and conflict situations during the shooting and release of the screen work. Thanks to the historical method, it was possible to trace and describe specific films, indicate the years of their release, the director's group, and describe the visual means that were used. Using the synthesis method, they described typical, historical events that can be presented at any time thanks to staged retrospective shooting, and using the prediction method, they determined which can later be key visual objects that will be shown in films shot in an industrial city near the JFO zone with centuries-old history. The study covers issues of interest to researchers of modern journalism and social communications, imageology, art, cinematography, architectural and historical code of the city.

Keywords: visual art, cinematography, journalism, city code, screen means.

Актуальність проблеми

Природа візуальної умовності та сприймання концептуальних образів через світ речей стала невід'ємною частиною життя сучасного українця. На тлі карантинних обмежень, коли більшість людей мали залишитися вдома або перевести роботу/навчання в режим онлайн, стрімко зріс попит на продукти кіновиробництва та розважальний контент. Проте, більшість споживачів такої інформації, маємо визнати, користувались нею не на ліцензійних умовах, а завантажували файли без оформлення офіційної підписки. З іншого боку, в Україні, зокрема в Запоріжжі, не були введені обмеження на пересування вулицями міста, як це було в Іспанії, Португалії, Чехії та інших країнах із березня 2020 року, тому піші прогулянки містом, аудіо екскурсії були помітним явищем. Що стосується останніх, то доволі популярними були візити до місць, які стали відомими завдяки попереднім демонстраціям у різних екранних роботах, а не лише прогулянки в парках, скверах для відпочинку. Відтак, тема візуальної репрезентації рідного міста (чи міста проживання) стала однією з можливостей відволіктися від буденності, психологічно напруженої ситуації в країні та відкрити для себе нову інформацію. На сьогодні немає комплексного дослідження, яке б включало в об'єкт екранні роботи періоду від появи кіно до сучасності, враховувало локації Запоріжжя, та репрезентувало природні та/або штучно створенні локації окремого міста, яке в більшості асоціюється з індустріальним середовищем. Уже маємо позитивні зміни в погляді на Запоріжжя як на комфортне місто для життя з боку престижних українських ЗМІ. Видання «Фокус» 30 вересня 2020 року опублікувало рейтинг найбільш комфортних міст України для проживання. Запоріжжя посіло шосту сходинку, обігнавши Дніпро, Одесу, Харків та міста поменше («Как тебя не любить», 2020).

Постановка проблеми

Візуальний концепт індустріального міста в тих, хто не був у ньому, або не проживає там, здебільшого формується в негативній площині, адже часто локація асоціюється із промисловими будівлями, несприятливою екологічною ситуацією, складним соціальним становищем, відсутністю можливості для різнобічного розвитку людей різного віку. На підтвердження варто згадати приклад Детройту (штат Мічиган, США), який сформував приклад занедбаного постіндустріального міста після кризи автомобільної промисловості в 1973 році. Місто-побратим Запоріжжя Обергаузен (Німеччина, ЄС) на початку 90-х рр. ХХ ст. не пережив глобальну кризу металургійного, машинобудівного, вугільного та хімічного спрямування, й отримав усталений образ апокаліптичного міста, проте через десятиліття місто перетворилося на локацію з відомими індустріальними

парками та торгово-розважальними центрами, побудованими на місцях колишніх заводів та шахт. Водночас однією із можливостей зменшення подібного усталеного негативного впливу на формування іміджу територіальної одиниці можна вважати кінематографічний контент, який представляє її в позитивному світлі. Детройт є популярним містом у сфері американського кінематографу. Саме тут знімали знамениту трилогію фільмів про Робокіпа, який став одним із символів фантастичного жанру кінематографу загалом. Також у Детройті знімали «Восьму милю» (реж. Кертіс Хенсон) — оscarоносну стрічку з американським репером Емінемом у головній ролі. В Обергаузені, натомість, з 1954 року проводиться Oberhausen International Short Film Festival — Міжнародний фестиваль короткометражного кіно — найстаріший фестиваль короткого метру в Європі («Oberhausen International Short», n.d.).

Мета дослідження — проаналізувати та узагальнити наявні одно- та багатосерійні фільми українського та іноземного виробництва, у яких продемонстровано образ міста Запоріжжя, а також надати думки журналістів та кінокритиків про них.

Наукова розвідка стала можливою завдяки комплексному використанню авторами перевірених методів. Завдяки історичному методу (перегляд робіт на відкритому хостингу та у відеоархівах — прим. авт.) вдалося прослідкувати та описати конкретні фільми, вказати їхні роки виходу, режисерську групу, зазначити візуальні засоби, що використовувалися. Розширити наукову цінність вдалося завдяки опрацюванню архівних та історичних документів про стрічки, власної взаємодії із запорізьким краєзнавцем Романом Акбашем. Застосовуючи метод синтезу, описали типові історичні події, які можна відтворити завдяки постановочній ретроспективній зйомці — залучення споруд відповідного часу, костюмів, ландшафтних об'єктів, а за допомогою прогнозування окреслили, якими в подальшому можуть бути ключові візуальні об'єкти, що демонструються у фільмах, відзнятих в індустріальному місті з потужною історією, зокрема й тих, що територіально наближені до зони військових дій.

Стан вивчення проблеми

В українській науковій думці питанню вивчення кінематографу належать праці таких авторів: З. Алфьорова (2014), В. Бабенко (2013), Л. Брюховецька (2000), В. Горпенко (80-ті рр), Л. Госейко (2001), І. Зубавіна (2008), С. Марченко (2015), Г. Скрипник (2016), Р. Ширман (2008) та інші. Зарубіжні дослідники С. Хіт (1981), М. Хансен (2011), С. Куббіт (2005) приділяли увагу важливості та ефективності екранних образів, що створює та закріплює в пам'яті кінематограф, а Дж. Белтон (2013) детально аналізував розвиток кінострічок із виходом його на великі екрани публічних кінотеатрів. Важливими є розвідки в царині інфор-

маційної війни І. Бондаренко (2015), В. Іваненка (2020) та В. Даниленка (2020), адже саме імідж міст та територій у кіно можна розглядати як один з інструментів проведення грамотної політики в часи дестабілізації внутрішньої та геополітичної ситуації.

Виклад основного матеріалу

Процеси та події, які відбувалися й мають місце зараз на території міста, відтворюють на екранному полотні й досі, і що прикметно — не лише з позиції демонстрації промислової потужності регіону (заводи, фабрики, атомна електростанція) та його історичної цінності — Запорізька Січ та козака спадщина. Важливо наголосити на тому, що зона проведення ООС — у 200 км від Запоріжжя, і тому створення вдалого кінематографічного контенту може посприяти туристичній та інвестиційній привабливості регіону. Слушно зацитувати В. Даниленка, який стверджує: «українські фільми про війну на Донбасі роблять свій внесок в інформаційну війну з Росією» (Даниленко, 2020, с. 217). Дослідник В. Іваненко (2020) вказує на те, що саме однією з причин інформаційної війни стала «... дестабілізація ситуації в південно-східних областях України російською пропагандою (і агентурою), окупація Криму й війна на Донбасі», і до цього автор додає: «для цих викликів Україна не спромоглася створити потужний центр для налагодження системної й масованої контрпропаганди для протидії російській пропагандистській машині» (с. 245). Зазначимо, кінематографічні роботи є одним з ефективних інструментів у інформаційній війні.

Історія фільмів, де образ Запоріжжя є концептуальним і цілісним, а не лише представлений як простір для руху акторів та декорацій, бере свій початок ще понад століття тому. Здебільшого це були постановочні, неігрові роботи, які на думку Ш. Куббіта, можна назвати «протоколом залізничної подорожі, де... магію створює різний рух» (Cubitt, 2005, р. 36). Одним із перших українських повнометражних фільмів є німа кінокартина «Запорізька Січ» катеринославського (нині дніпровського — прим. авт.) режисера та оператора Данила Сахненка. Прем'єрний показ відбувся 12 січня 1912 року. Дослідники українського кіно подають різні назви стрічки: «Напад татар на Запорізьку Січ» і «Облога Запоріжжя». Ця екранна робота стала першою у відтворенні героїчної історії запорозького козацтва, боротьби загонів під проводом Івана Сірка з татарськими нападами (Слобода, 2017).

Фільм було відзнято у вересні 1911 року на території Лоцманської Кам'янки (сучасний мікрорайон міста Дніпра — прим. авт.). Хоча знімальний процес не проходив на території повітового Олександрівська (саме таку назву мало Запоріжжя до 1921 року — прим. авт.), але історичні події, які передували створенню фільму, відбувалися саме

на території острова Хортиця. Історичним консультантом для режисера виступив Дмитро Яворницький.

За інформацією краєзнавця Миколи Чабана, допомагав у створенні стрічки художник-самоук Єлисей Шаплик, який брав активну участь у діяльності всеукраїнського товариства «Просвіта». Харківський кінознавець Володимир Миславський, у свою чергу, розповідає, що музику для фільму написав композитор та хоровий диригент Олександр Векслер-Стрижевський (Слобода, 2017).

Прем'єру стрічки глядачі дивилися в приміщенні сінематографу «Художество» Ісая Спектора. Показ супроводжував живий виступ українського хору. Фільм розмножили на більш ніж 20 копій, які показували в губерніях Російської імперії. Можемо прослідкувати, що історії, пов'язані з козацьким минулим, цікавили кіномайстрів ще століття тому, але при цьому не втратили епохальної значущості й сьогодні.

У час активної електрифікації, у тому числі в сільській місцевості, відшукувалися нові форми пропаганди, на чому наголошує С. Марченко: «Вчені-атомники шукали для людства принципово нової дешевої енергії, кінематографісти — засобів впливу на глядача...» (цит. за: Міщенко, 2014, с. 49). Починаючи з 20-х років минулого століття, грандіозним явищем для Радянського Союзу та всього світу було будівництво Дніпровської гідроелектростанції. «Тільки-но вмикається кінокамера, починає утворюватися «інша реальність», повновладним господарем якої є автор. Його втручання у фактаж дійсності проявляється насамперед у відборі та компонуванні матеріалу, способах його подання (плановість, точки й ракурси зйомки, монтажний ритм тощо)» (Зубавіна, 2007, с. 24), — наголошує І. Зубавіна. Перша поява міста на кіноекранах пов'язана саме зі зведенням цього промислового об'єкту.

1928 рік — вихід документальної стрічки Дзиги Вертова «Одинадцять». Варто зазначити, що режисер є одним із плеяди засновників та теоретиків документального кіно, а ця стрічка є першою в кар'єрі митця, що була знята в Україні. Фільм хронометражем у 52 хвилини змонтований із кадрів радянської кінохроніки та наочно показує процеси індустріалізації в містах Української РСР. Режисер у своїй роботі показував процеси будівництва Дніпровської гідроелектростанції. Уже після прем'єри митець розказав, що знімав стрічку без сценарію та стверджував, що йому вдалося винайти чисту кінематографічну мову, де камера фіксує безпосередньо матерію життя («Фільм „Одинадцятий“», б.р.). У кадрі режисер показував кінохроніку здобування вугілля в шахтах, виплавки сталі на металургійному заводі. У цьому випадку безпосередня матерія життя — це показ буденних справ шахтарів та заводчан. Чиста кінематографічна мова в інтерпретації

автора — у її повній відсутності, тобто у відсутності вербальної лексики як такої. Уся ця тонка робота була повністю ідеалізована та мала намір показати курс на індустріалізацію та електрифікацію СРСР для простих громадян у вигляді кіно («Дзига Вертов», 2016). Відреставровану версію документального фільму в музичному супроводі Антона Байбакова представили 27 березня 2013 року на 10 Міжнародному фестивалі документального кіно про права людини в рамках проєкту «Коло Дзиги» («Одинадцятий. Фільм», б.р.).

Ще одним кінофільмом, де фігурує Запоріжжя, став «Іван» 1932 року випуску, знятий видатним українським режисером та знавцем кіно Олександром Довженком. Сюжет розповідає історію становлення звичайного хлопця з української глибинки Івана, який стає передовим робітником під час зведення найвеличнішої споруди соціалістичного індустріального будівництва — ДніпроГЕС (Scherbina, 2012). Варто зазначити, що це перший звуковий фільм митця. Створював цю роботу автор після подорожі Європою, де він набув досвіду у сфері капіталістичного «мовного» кіно та бажав по-новаторському застосувати його на Батьківщині (Рутковський, 2002). Особливу увагу режисер приділив саме греблі та зробив неживий об'єкт одним із головних героїв екранної роботи. Ідея автора була в тому, щоби показати: не лише люди будують Дніпрогес, а і Дніпрогес будує їх: ламає, змінює ставлення до соціалістичної та комуністичної систем, програмує та підкорює: «В «Івані» як «техноплуг» вод мав виступити Дніпрогес. А ось людському «матеріалу», що надійшов із села на будівництво століття, було призначено не лише «орати», а й бути «розореним»: недавні селюки будують ДніпроГЕС, а та будує їх. Але загалом: велика ідея комунізму підкоряє і велику ріку, і стихію архаїчного землеробства» (Рутковський, 2002). Попри негативну критику від кінознавців, стрічка отримала спеціальну нагороду від журі на Венеціанському кінофестивалі в 1934 році (Іван, 2017).

У 1943 році був змонтований документальний фільм «Товариші під знаком Едельвейсу» німецького військового оператора та учасника сходження на Ельбрус Вольфганга Гортера. Сюжет розповідає про дивізію німецьких гірських стрільців першої гірсько-піхотної дивізії, які мали підкорити найвищу точку Європи — Ельбрус. У фільмі, який триває півтори години, Запоріжжя з'являється на кадрах протягом 1 хвилини 31 секунди, у яких демонструється Дніпровська ГЕС та селище Робітниче, що в Дніпровському районі Запоріжжя (Бойко, 2016).

Відомою кінострічкою про Запоріжжя вважається знакова та культова «Весна на Зарічній вулиці» 1956 року. Робота стала однією з найпопулярніших під час «епохи відлиги» — за рік її подивилося більше 30 мільйонів людей («Півстоліття триває», 2007). Стрічка розповідає про непрості романтичні взаємини випускниці педагогічного інсти-

туту Тетяни та сталевара й учня вечірньої школи Олександра. Більша частина знімального процесу відбувалася в Запоріжжі. Майданчиками для зйомок стали заводи «Запоріжсталь» та «Дніпроспецсталь», парк «Дубовий гай», Палац культури Запорізького алюмінієвого комбінату (ДК ЗаЛК), сучасна Запорізька дитяча музична школа №4 імені Єгорія (Заводський район), сучасна середня школа №46 з поглибленим вивченням німецької мови (Заводський район).

Із прем'єрою фільму в самому місті відбулася низка культурних змін. У Дніпровському районі одну з вулиць назвали Зарічною, ця назва досі зберігається. У 2002 році тодішній очільник Запоріжжя Олександр Поляк ініціював зведення «Годиннику закоханих» на Бульварі Шевченка — своєрідного символу міста та місця для зустрічі. Довгий час годинник на початку кожної години програвав головну пісню кінофільму: «Когда придет весна, не знаю». Цей приклад є уособленням дифузійних процесів між візуальним екранним контентом та звуковим, а окрім того, й архітектонікою міста.

На сучасному проспекті Металургів 15 листопада 2013 року встановили пам'ятник Саші Савченку — герою Миколи Рибникова. На відкритті був присутній Григорій Пометун — запорізький сталевар, який вчив актора Сашу Савченка особливостям металургійної професії. Саме молодий спеціаліст Григорій Пометун є прототипом Олександра Савченка. Другий пам'ятник цьому ж персонажу встановили на Бульварі Шевченка 11 жовтня 2014 року разом із пам'ятником Тетяні Сергіївні — вчительці з кінороботи («В Запорожье открыли», 2014).

Показово: інформація про фільм міститься в бібліотеці Гарвардського університету в Кембриджі. Ось що написано в матеріалі про режисера стрічки Марлена Хуциева на офіційному сайті Harvard Film Archive: «In the cities of Zaporozhye and Odessa eponymous streets appeared and the film's theme song «When Springtime Comes» became a folk staple» (В містах Запоріжжя й Одесі з'явилися однойменні вулиці, а музична тема до фільму «Коли приходять весна» стала народною — переклад авторський) («Spring on Zarechnaya», 2016).

Можемо зробити висновок, що радянська кінострічка «Весна на Зарічній вулиці» зробила значний внесок у розвиток міста, популяризувала Запоріжжя за межами України та сформувала стійкий соціокультурний зв'язок між фільмами й локаціями, де його знімали. Ці об'єкти стали більш популярними для туристів, їхні зображення з'являлися на марках, листівках, картинах та сувенірній продукції про місто.

У проміжку з 1957 до 1986 році в Запоріжжі знімали понад 15 проєктів. Можливість перегляду у відкритому доступі на відеохостингу дозволив передивитися матеріал та окреслити, які локації, історичні місця, заклади фігурували в кінострічках.

Розвиток кінематографу в Запоріжжі на початку 20 століття тісно пов'язаний із персоналією М. В. Гоголя. Дві екранізації його твору «Тарас Бульба» дебютували у 2009 році, проте різняться за інтерпретацією історії.

Перший фільм, «Дума про Тараса Бульбу» (дата релізу: 29 квітня 2009 року), відзняв творчий тандем режисерів Петра Пінчука і Євгена Березняка. Концепція стрічки ідентична ландшафтному спектаклю, який неодноразово показували на острові Хортиця. Усе дійство ландшафтному спектаклю, на відміну від спектаклю в традиційному театрі, будинку культури або в концертній залі, відбувається на свіжому повітрі, зазвичай у парках, історичних або меморіальних комплексах. Участь у виставі брали актори Запорізького театру молоді (тодішній Запорізький академічний театр — прим. авт.), хор філармонії «Запорожці», клуб патріотичного виховання запорізьких єдинокорств «Спас», підрозділи «Беркуту» та кінний театр. За мотивами спектаклю режисери вирішили зняти повнометражне кіно (Скоркин, 2009). Головні ролі у фільмі виконали артисти Запорізького музично-драматичного театру імені Магара, також запрошені народні артисти України: Юрій Бакун, Ніна Шинкарук, Олександр Гапон. 4 грудня 2015 року фільм уперше показали в кінотеатрі українського фільму «Ліра» («Афіша кінотеатру», 2015).

Стрічка «Тарас Бульба», спільна робота України, Польщі та Росії, вийшла в кінотеатрах 2 квітня 2009 року. Частина зйомок проходила на острові Хортиця. Роль Тараса Бульби втілює нині покійний народний артист України Богдан Ступка. На відміну від роботи Петра Пінчука і Євгена Березняка, стрічка Володимира Бортко отримала більший резонанс. Низка українських політиків та журналістів назвали фільм провокативним і політизованим. Тодішній Міністр культури і туризму України В. Вовкун (2007 — 2010 рр.) заявив, що стрічка є російським політичним замовленням та дискредитує українську й польську сторони («Міністр культури», 2009). Український політик, голова політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Свобода» О. Тягнибок заявив, що фільм є московською пропагандою та продуктом інформаційної війни проти України: «Україна нічого не може зробити у відповідь. Ми навіть не можемо створити такий самий продукт. Нам необхідно було самотужки — українським режисерам, акторам, за українські кошти зняти власний фільм «Тарас Бульба». А ми надали можливість росіянам закріпити комплекс неповноцінності в українців». («Тягнибок ответил», 2009). Влучно на подібних загрозах наголошує В. Іваненко: «Русифікація в таких масштабах, яких держава не знала за всі роки радянської влади, і монополізація інформаційного простору російськими і проросійськими суб'єктами — головна загроза інформаційному суверенітету країни» (Іваненко, 2020, с. 242).

Низка українських ЗМІ пов'язували «політизованість» цього фільму з конкретною редакцією твору М. Гоголя. Відомо, що книга має два видання. Перше вийшло 1835 року та не містить тез із другого видання 1842 року: «Русская земля», «Русский народ», «Русь», яке було обрано як першоджерело («Суперечки довкола», 2009). 22 грудня 2014 року Державне кіно України заборонили фільм до показу та продажу. За офіційною заявою, стрічка дискредитує українську національну ідею, є антиукраїнською й може нашкодити національним інтересам України («В Украине запретили», 2014).

У 2016 році на кінотеатральні та телеекрани вийшла політична комедія «Слуга народу-2», своєрідне повнометражне продовження відомого та популярного українського серіалу «Слуга народу» першого сезону. У фільмі можемо бачити сцени з такими міськими локаціями:

- мости через Хортицю (нині вони знаходяться в стані активного будівництва. Наприкінці квітня змонтували першу секцію вантового мосту, конструкція завдовжки 84 метри та важить 720 тонн. Міст буде найвищим вантовим мостом в Україні («Первая секция», 2021);
- залізничний вокзал «Запоріжжя-1»;
- площа імені Олександра Поляка;
- острів Хортиця;
- бульвар Шевченка.

У серпні 2019 року на острові Хортиця проходили зйомки дванадцятисерійного комедійного серіалу «Абсолютно брехлива історія» від режисера Олександра Березаня. Більшість кадрів відзняли на території історико-культурного комплексу «Запорозька Січ». На момент підготовки наукової статті це останній проект всеукраїнського масштабу, який знімали в Запоріжжі.

Висновки

1. Незважаючи на регіональний статус, Запоріжжя як індустріальний обласний центр, з'являється як локація для розвитку подій у одно- та багатосерійних фільмах.

2. Здійснивши аналіз, резюмуємо, які основні історичні події та епохи демонструвалися в стрічках, що були повністю або частково відзняті на території міста Запоріжжя, причому не лише українськими знімальними групами:

- існування Запорозької Січі;
- життя та побут козаків;
- процес Дніпробуду — зведення Дніпровської гідроелектростанції та селищ навколо;
- становлення міста як індустріального — поява потужних металургійних заводів;
- будівництво дорожніх об'єктів національного значення.

3. Запоріжжя та його краєвиди — острів Хортиця, промислова зона, вулиці, сквери, забудови використовувалися для зйомок у різножанрових проєктах: від документальної хроніки без сценарію до постановочного комедійного серіалу. Історичні події розвитку міста ставали першоосновою для сюжетів художніх та документальних стрічок.

4. Для покращення туристичного та інвестиційного клімату індустріальне місто можна демонструвати в кінематографічних роботах не лише як «потужний промисловий центр», або «колиска козацтва», але і як сучасний, комфортний для життя простір з інноваційними технологіями, цікавими місцями для відвідування, можливостями особистого та професійного розвитку. У подальшому це може стати об'єктом наукового обговорення, а також дискусій із практиками туризму, іміджології, архітектури та діями історії.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Афіша кінотеатру «Ліра» з 30 листопада до 22 грудня 2015 року. (2015, 27 листопада). Департамент культури виконавчого органу Київської міської ради. <https://dk.kyivcity.gov.ua/news/1152.html>

Бойко, П. (2016, 15 юня). *Товарищи под знаком Эдельвейса. Запорожье, Днепрогэс* [Видео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=esnepIZI-q8>

В Запорожье открыли памятник героям «Весны на Заречной улице». (2014, 13 жовтня). Телеканал Z. <https://zstv.zp.ua/v-zaporozhe-otkryili-pamyatnik-geroyam-vesnyi-na-zarechnoy-ulitse/>

В Украине запретили фильм «Тарас Бульба» с Богданом Ступкой. (2014, 22 декабрия). TSN.ua. <https://tsn.ua/ru/ukrayina/v-ukraine-zapretili-film-taras-bulba-s-bogdanom-stupkoy-402415.html>

Даниленко, В. (2020). Російсько-українська війна на Донбасі в українському кінематографі. *Український інформаційний простір*, 1(5), 208–218. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(5\).2020.206129](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(5).2020.206129)

Дзига Вертов — «Одиннадцатый» (1928). (2016, 6 марта). Донецк: история, события, факты. <https://infodon.org.ua/video/dziga-vertov-odinnadcatyj-1928>

Зубавіна, І. Б. (2007). *Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті*. ІПСМ АМУ; ФЕНІКС.

Іван. (2017, 31 липня). Довженко-Центр. <https://web.archive.org/web/20190428203640/http://www.dovzhenkocentre.org/film/183/>

Іваненко, В. (2020). Українізація інформаційного простору як фактор забезпечення суверенітету й посилення інформаційної безпеки України. *Український інформаційний простір*, 2(6). 240–246. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(4\).2019.187861](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(4).2019.187861)

Как тебя не любит, Хмельницкий мой. Рейтинг самых комфортных городов Украины. (2020, 30 сентября). Фокус. <https://focus.ua/rating/kak-tebia-ne-liubit-khmelnitskii-moi?fbclid=IwAR1o3Bqv8xibSyXsnZf1YSVDGI4NrHV5fNUV342zPOC69I8ILwjjmlPUTqk>

- Министр культуры Украины назвал фильм Тарас Бульба «заказным». (2009, 8 мая). Korrespondent.net. <https://korrespondent.net/showbiz/cinema/830089-ministr-kultury-ukrainy-nazval-film-taras-bulba-zakaznym>
- Мищенко, М. М. (2014). Документальний кінематограф України: між історичною реконструкцією та філософським осмисленням. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філософія. Філософські перипетії*, 1116(50), 47–51.
- Одинадцятий. Фільм Дзиги Вертова. (б.р.). Docudays UA. Взято 9 травня, 2021 з <https://docudays.ua/2013/movies/film-zakritya/odinadcyatyj/>
- Первая секция вантового моста через Днепр установлена в Запорожье – глава «Укравтодора». (2021, 26 апреля). Интерфакс-Украина. <https://interfax.com.ua/news/general/740045.html>
- Півстілття триває «Весна на Зарічній вулиці». (2007, 14 лютого). Голос України. <http://www.golos.com.ua/article/211334>
- Рутковський, О. (2002, 06 грудня). Івани на глобусі. Дзеркало тижня. https://dt.ua/CULTURE/ivani_na_globusi.html
- Скоркин, К. (2009, 23 квітня). Наш Бульба. Детектор медіа. <https://detector.media/withoutsection/article/45206/2009-04-23-nash-bulba/>
- Слобода, В. (2017, 14 січня). 105 років з дня прем'єри першого українського повнометражного фільму «Запорізька Січ». Національна спілка кінематографістів України. <http://www.ukrkino.com.ua/about/spilkanews/?id=6956>
- Суперечки довкола фільму Тарас Бульба. (2009, 11 квітня). BBC. https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/story/2009/04/090411_taras_bulba_film_is
- Тягнибок ответил на вопросы читателей Кореспондент.net. (2009, 21 апреля). Korrespondent.net. <https://korrespondent.net/ukraine/politics/812034-tyagnibok-otvetil-na-voprosy-chitatelej-korrespondent-net>
- Фільм «Одинадцятий». (б.р.). Kino-teatr.ua. Взято 9 травня, 2021 з <https://kino-teatr.ua/uk/film/eleventh-year-46725.phtml>
- Cubitt, S. (2005). *The Cinema Effect*. MIT Press.
- Oberhausen International Short Film Festival. (n.d.). Festagent. Retrieved May 13, 2021, from <https://festagent.com/ru/festivals/oberhausen>
- Scherbina, M. (2012, 20 марта). Запорожье в советском кино: фильм Без году неделя [Видео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=fgq6-1hgGB8>
- Spring on Zarechnaya Street (Vesna na Zarechnoy ulitse). (2016, October 30). Harvard Film Archive. <https://harvardfilmarchive.org/calendar/spring-on-zarechnaya-street-2016-10>

REFERENCES

- Afisha kinoteatru «Lira» z 30 lystopada do 22 hrudnia 2015 roku [Playbill of the «Lira» Cinema from November 30 to December 22, 2015]. (2015, November 27). Department kultury vykonavchoho orhanu Kyivskoi miskoi rady. <https://dk.kyivcity.gov.ua/news/1152.html> [in Ukrainian].
- Boiko, P. (2016, June 15). *Tovarishchi pod znakom Edel'veisa. Zaporozh'e, Dneproges* [Comrades Under the Sign of Edelweiss. Zaporozhye, Dneproges] [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=esnepIZI-q8> [in Russian].

- Cubitt, S. (2005). *The Cinema Effect*. MIT Press [in English].
- Danylenko, V. (2020). *Rosiisko-ukrainska viina na Donbasi v ukrainskomu kinematohrafii* [Russian-Ukrainian War in the Donbass in Ukrainian Cinema]. *Ukrainian Information Space*, 1(5), 208–218. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(5\).2020.206129](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(5).2020.206129) [in Ukrainian].
- Dziga Vertov — «Odinnadtsyati» (1928)* [Dziga Vertov — «The Eleventh»]. (2016, March 6). Donetsk: istoriya, sobytiya, fakty. <https://infodon.org.ua/video/dziga-vertov-odinnadcatyj-1928> [in Russian].
- Film «Odynadtsyati»* [The Film «Eleventh»]. (n.d.). Kino-teatr.ua. Retrieved May 9, 2021 from <https://kino-teatr.ua/uk/film/eleventh-year-46725.phtml> [in Ukrainian].
- Ivan*. (2017, July 31). Dovzhenko-Tsentr. <https://web.archive.org/web/20190428203640/http://www.dovzhenkocentre.org/film/183/> [in Ukrainian].
- Ivanenko, V. (2020). Ukrainizatsiia informatsiinoho prostoru yak faktor zabezpechennia suverenitetu y posylennia informatsiinoi bezpeky Ukrainy [Ukrainization of the Information Space As a Factor in Ensuring the Sovereignty and Strengthening of Information Security of Ukraine]. *Ukrainian Information Space*, 2(6). 240–246. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(4\).2019.187861](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(4).2019.187861) [in Ukrainian].
- Kak tebya ne lyubit', Khmel'nitskii moi. Reiting samykh komfortnykh gorodov Ukrainy* [Rating of the Most Comfortable Cities in Ukraine]. (2020, September 30). Fokus. <https://fokus.ua/rating/kak-tebya-ne-liubit-khmelnitskii-moi?fbclid=IwAR1o3BqV8xibSyXsnZfIYSVDGI4NrHV5fNUV342zPOC69I8ILwjmlPUTqk> [in Russian].
- Ministr kul'tury Ukrainy nazval fil'm Taras Bul'ba «zakaznym»* [The Minister of Culture of Ukraine Called the Film Taras Bulba «Ordered»]. (2009, May 8). Korrespondent.net. <https://korrespondent.net/showbiz/cinema/830089-ministr-kul'tury-ukrainy-nazval-film-taras-bulba-zakaznym> [in Russian].
- Mishchenko, M. M. (2014). Dokumentalni kinematohraf Ukrainy: mizh istorychnoiu rekonstruktsiieiu ta filosofskym osmyslenniam [Documentary Cinema of Ukraine: Between Historical Reconstruction and Philosophical Comprehension]. *Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series «Philosophy. Philosophical Peripeteias»*, 1116(50), 47–51 [in Ukrainian].
- Oberhausen International Short Film Festival*. (n.d.). Festagent. Retrieved May 13, 2020, from <https://festagent.com/ru/festivals/oberhausen> [in English].
- Odynadtsyati. Film Dzygy Vertova* [The Eleventh. Dzyga Vertov's Film]. (n.d.). Docudays UA. Retrieved May 9, 2021 from <https://docudays.ua/2013/movies/film-zakrittya/odinadcatyj/> [in Ukrainian].
- Pervaya sektsiya vantovogo mosta cherez Dnepr ustanovlena v Zaporozh'e — glava «Ukravtodora»* [The First Section of the Cable-Stayed Bridge Across the Dnieper was Installed in Zaporozhye — the Head of Ukravtodor]. (2021, April 26). Interfaks-Ukraina. <https://interfax.com.ua/news/general/740045.html> [in Russian].
- Pivstolittia tryvaie «Vesna na Zarichnii vulytsi»* [«Spring on Zarichna Street» Has Been Going on for Half a Century]. (2007, February 14). Holos Ukrainy. <http://www.golos.com.ua/article/211334> [in Ukrainian].
- Rutkovskiy, O. (2002, December 6). *Ivany na hlobusi* [Ivan on the Globe]. Dzerkalo tyzhnia. https://dt.ua/CULTURE/ivani_na_globusi.html [in Ukrainian].
- Scherbina, M. (2012, March 20). *Zaporozh'e v sovetskom kino: fil'm Bez godu nedelya* [Zaporozhye in Soviet Cinema: Film Without a Year a Week] [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=fgq6-IhgGB8> [in Russian].

Skorkyn, K. (2009, April 23). *Nash Bulba* [Our Bulba]. Detektor media. <https://detector.media/withoutsection/article/45206/2009-04-23-nash-bulba/> [in Ukrainian].

Sloboda, V. (2017, January 14). *105 rokiv z dnia prem'iery pershoho ukrainskoho povnometrazhnoho filmu «Zaporizka Sich»* [105 Years Since the Premiere of the First Ukrainian Feature Film «Zaporizhzhya Sich»]. Natsionalna spilka kinematohrafistiv Ukrainy. <http://www.ukrkino.com.ua/about/spilkanews/?id=6956> [in Ukrainian].

Spring on Zarechnaya Street (Vesna na Zarechnoy ulitse). (2016, October 30). Harvard Film Archive. <https://harvardfilmarchive.org/calendar/spring-on-zarechnaya-street-2016-10> [in English].

Superechky dovkola filmu Taras Bulba [Disputes Over the Film Taras Bulba]. (2009, April 11). BBC. https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/story/2009/04/090411_taras_bulba_film_is [in Ukrainian].

Tyagnibok otvetil na voprosy chitatelei Koresspondent.net [Tyagnibok Answered the Questions of Koresspondent.net Readers]. (2009, April 21). Korrespondent.net. <https://korrespondent.net/ukraine/politics/812034-tyagnibok-otvetil-na-voprosy-chitatelej-korrespondent-net> [in Russian].

V Ukraine zapretili fil'm «Taras Bul'ba» s Bogdanom Stupkoi [In Ukraine, the Film «Taras Bulba» with Bogdan Stupka was Banned]. (2014, December 22). TSN.ua. <https://tsn.ua/ru/ukrayina/v-ukraine-zapretili-film-taras-bulba-s-bogdanom-stupkoy-402415.html> [in Russian].

V Zaporozh'e otkryli pamyatnik geroyam «Vesny na Zarechnoi ulitse» [A Monument to the Heroes of «Spring on Zarechnaya Street» was Unveiled in Zaporozhye]. (2014, 13 October). Telekanal Z. <https://ztv.zp.ua/v-zaporozhe-otkryili-pamyatnik-geroyam-vesnyi-na-zarechnoy-ulitse/> [in Russian].

Zubavina, I. B. (2007). *Kinematohraf nezaleznoi Ukrainy: tendentsii, filmy, postati* [Cinema of Independent Ukraine: Trends, Films, Figures]. IPSM AMU; FENIKS [in Ukrainian].